

PEDAQOQİKA

UOT 373.1.02:372.8

**ORTA ÜMUMTƏHSİL MƏKTƏBLƏRİNDƏ AŞIQ ƏLƏSGƏR
YARADICILIĞININ DÜNYA ƏDƏBİYYATI İLƏ MÜQAYİSƏLİ
TƏDRİSİ MƏSƏLƏLƏRİ**

Arif ƏSƏDOV*

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 23 oktyabr 2021; çapa qəbul edilmişdir: 23 noyabr 2021; online-da çap edilmişdir: 29 dekabr 2021.

Received: 23th of October, 2021; accepted: 23th of November, 2021; published online: 29 th of December, 2021.

Açar sözlər: *Aşiq Ələsgər, Sergey Yesenin, aşiq yaradıcılığı, rus ədəbiyyatı, müqayisəli tədris*

Giriş

Aşiq Ələsgər Azərbaycan elmi-intellektual, pedaqoji irsində bədii təfəkküründə olduğu kimi ciddi iz qoymuş tanınmış mütəfəkkirdir. Ədəbiyyatşünaslığımız və ümumilikdə humanitar elmimiz Aşiq Ələsgərin yaradıcılığını təkcə onun ideya-bədii keyfiyyətlərinə, yaratdığı onlarla yeni xalq şeiri formalarına görə deyil, həm də irsinin elmi-pedaqoji əhəmiyyəti baxımından da qiymətli və misilsiz hesab edir. Araşdırmamızın məqsədi və əsas hədəfi də Aşiq Ələsgər poeziyasının dünyəvi xarakter daşması, öz zəngin həyatı əksətdirmə vasitələri ilə, gerçəkliyi bədii şəkildə təsvir imkanları ilə bərabər, müqayisəli tədris imkanlarını işıqlandırmaq, dərs prosesinin idarə edilməsi üsul və yollarını təhlil etməkdir. Ən əsası isə orta ümumtəhsil məktəblərində Aşiq Ələsgər yaradıcılığının tədrisi zamanı onun dünya ədəbiyyatı nümayəndələrinin bədii irsi ilə, xüsusən Sergey Yesenin yaradıcılığı ilə müqayisəli tədris imkanlarını işıqlandırmaqdır.

1. Mətbuat və dərsliklərdə Aşiq Ələsgər yaradıcılığı

Aşiq Ələsgərin yaradıcılığı uzun müddət ədəbiyyat dərsliklərində yer almış, proqramlarda aşığın bədii irsindən nümunələrə müəyyən dərs saatları ayrılmışdır. Bildirməyi vacib hesab edirik ki, Aşiq Ələsgərlə bağlı ilk məlumatı rus şairi və jurnalisti Y.N.Polonski vermişdir. O, 1851-ci ildə “Kavkaz” qəzetində çap etdirdiyi məqalələrinin birində o zaman gənc olan Ələsgərdən danışmış, aşığın söylədiyi “Əsli və Kərəm” dastanına heyran qaldığını bildirmişdir [7].

Azərbaycan mühitində Aşiq Ələsgərlə bağlı mətbuatda ilk məlumat 1926-cı ilə aiddir [8, s. 28-30]. Burada Şəmsülcədiddin müəllif “Dan yıldızı” jurnalının 1926-cı il 4-cü nömrəsində “El şairləri” başlığı altında Miskin, Dilkəm, Aşiq Hüseyn və Aşiq Ələsgər haqqında məlumat vermişdir. Aşiq Ələsgərin ilk mətbu əsərləri isə “Dağlar” və “Bizim dağlar” şeirləridir ki, onlar da 1927-ci ildə “Yeni kənd” jurnalında (№3) çap olunmuşdur [2, s. 61-65].

Aşığın yaradıcılığını ilk dəfə toplayaraq nəşr etdirən H.Əlizadə olmuşdur. Aşığın nəvəsi İslam Ələsgərov, oğlu Aşiq Talib Ələsgər irsini toplayaraq bir neçə dəfə nəşr etdirməyə nail olmuşlar. H.Əlizadə yazırdı ki, Ələsgər özü salığına şeirlərini bir yerə

* filologiya üzrə fəlsəfə doktoru; doktorant, ARTİ
e-mail: arif_alim@mail.ru

toplamaq istəmişdirsə də, nail ola bilməmişdir. O, 1937-ci ildə “Aşıq Ələsgər” adlı kitabın nəşrinə nail olmuşdur. Bundan başqa, Əhliman Axundovun, Həmid Araslının, Mürsəl Həkimovun, Səttar Axundovun, Osman Sarıvəllinin, Hüseyn Arifin, Məmməd Aslanın, İlyas Tapdığın, Vaqif Vəliyevin və digər ziyalılarımızın və alimlərimizin Aşıq Ələsgər irsinin toplanıb araşdırılmasında böyük xidmətləri olmuşdur.

1972-ci ildə Aşıq Ələsgərin 150 illiyi, 1988-ci ildə 175 illiyi SSRİ miqyasında tən-tənə ilə qeyd edilmiş, aşığın yaradıcılığına ciddi şəkildə müraciətlər edilmiş və tədqiqatlar aparılmışdır.

2011-ci ilin Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Azərbaycan Aşıqlar Birliyi tərəfindən “Aşıq Ələsgər ili” elan edilməsi ilə əlaqədar M.F.Axundov adına Milli Kitabxana tərəfindən “Aşıq Ələsgər-190” bibliografik göstərici tərtib edilmişdir. Bu Aşıq Ələsgər haqqında tərtib edilmiş ilk vəsait idi. Bibliografiyada 1927-cı ildən 2011-ci ilə qədər olan dövrdə Aşıq Ələsgərin həyat və yaradıcılığı haqqında olan zəngin materiallar əksini tapmışdır.

Aşıq Ələsgərin xatirəsi dövlətimiz tərəfindən əbədiləşdirilib. Onun adına küçə, mədəniyyət sarayı, respublika Xalq Yaradıcılığı evi fəaliyyət göstərir, Bakıda isə Hüseyn Hacı Qulu oğlu tərəfindən “Aşıq Ələsgər muzeyi” yaradılmışdır.

Aşıq Ələsgərin yaradıcılığından nümunələrin ilk dəfə ali və orta məktəblərin ədəbiyyat tarixi dərslərinə daxil edilməsi akademik M.F.Qasımzadənin adı ilə bağlıdır.

Ədəbi dünyagörüşü formalaşdırmaq, şagirdlərin yurd sevgisini, təbiət sevgisini inkişaf etdirmək, estetik zövqü inkişaf etdirmək məqsədi ilə Aşıq Ələsgərin yaradıcılığı uzun müddət tədris edildiyi kimi, indi də ədəbiyyat dərslərində istifadə edilir. Ümumtəhsil məktəblərində istifadə olunan dərsləklər üzrə hazırda VIII və X siniflərdə Aşıq Ələsgərin yaradıcılığından nümunələr var, hətta məktəb təcrübəmə, sorğu və müşahidələrimə əsasən yaza bilərəm ki, aşığın yaradıcılığı yaxşı da tədris edilir.

VIII sinif üzrə Ədəbiyyat dərslərində Aşıq Ələsgərin “Bahar fəslə, yaz ayları gələndə” qoşması [5, s. 80-81] təqdim edilib. Müəllim üçün Metodik Vəsaitdə həmin dərsə aid dərsləklə müəlliflərinin tövsiyə və nümunələri yer alıb. Orada qeyd olunur ki, Aşıq Ələsgərin “Dağlar” qoşması 3 saat üçün nəzərdə tutulub. I dərstdə əsərin məzmunu üzrə iş aparılmalıdır. Burada 1.1.1., 1.1.5, 2.1.1., 2.2.1 alt standartların reallaşdırılması nəzərdə tutulub. II dərstdə əsərin təhlili üzrə iş aparılmalıdır və bu dərs üzrə 1.2.3., 1.2.4., 3.1.1., 3.1.2, 3.1.3 standartlarının reallaşdırılması nəzərdə tutulub. III dərs üzrə isə tətbiq, müzakirə və yaradıcı iş nəzərdə tutulub. Burada 1.1.2, 1.1.5, 1.2.3., 2.2.1 alt standartlarının reallaşdırılması tövsiyə edilib.

İlk dərstdə motivasiya mərhələsi üçün Ş.Ələkbərovanın ifasında S.Vurğunun “Dağlar” əsərinə bəstələnmiş mahnının səsləndirilməsi tövsiyə olunur. [4, s. 124].

Dərsləkdə bu əsərin tədrisi zamanı əsasən təbiət mövzusu ilə bağlı şagirdlərdə fikir formalaşdırılır, bununla bağlı da ədəbiyyat nəzəriyyəsi üzrə metafor və təşbeh haqqında məlumat verilir.

Dərstdə əsas məqsəd şagirdin təbiətlə əlaqəli düzgün fikirlər formalaşdırmaq, onda təbiətlə bağlı estetik estetik zövqü inkişaf etdirmək və təlim məqsədindən irəli gələn standartları reallaşdırmaqdır. Dərsləklər üzrə şagirdlərə ünvanlanan bəzi sual və tapşırıqları dərslərin məqsədini daha aydın təsvir etmək məqsədi ilə sıralayaraq diqqətə çatdırmaq istəyirik:

1. Təbiətə həsr olunmuş hansı şifahi ədəbiyyat nümunələri ilə tanışsınız?
2. Şifahi və yazılı ədəbiyyatda dağlara çoxlu əsərin həsr edilməsinə səbəb, sizcə, nədir?
3. “Yurdumuzun təbiəti “Dağlar”da necə əks olunub?” mövzusunda inşa yazın.
4. “Füsunkar dağlar ölkəmizin bəzəyidir” mövzusunda esse yazın.
5. “Əsərdə müəllifin doğma yurdumuza sonsuz məhəbbəti ifadə olunmuşdur” fikri ilə razılaşımaq olarmı?

6. İlin müxtəlif fəsilərində dağların-təbiətin aldığı mənzərə qoşmada uğurlu ifadə edilmişdirmi? Fikrinizi əsaslandırın.

7. Aşıq Ələsgərin “Yaylaq” şeirini [5, s. 177] oxuyun. “Dağlar” qoşması ilə oxşar və fərqli cəhətlərini aydınlaşdırmağa çalışın. Çıxartdığınız nəticələri Venn diaqramında, yaxud müqayisəli cədvəldə qeyd edin. [5, s. 82, 83]

Fikir verirsinizsə, “Dağlar” qoşmasının tədrisi zamanı istiqamət daha çox təbiətlə bağlı məqamları diqqətə çatdırır.

Aşıq Ələsgərin orta ümumtəhsil məktəblərində tədris olunan digər əsəri ədəbiyyatlarda daha çox “İkinci Dağlar” qoşması kimi adlandırılan “Bir ay yarım növbahardan keçəndə” misraları ilə başlayan “Dağlar” qoşmasıdır.

Bu qoşmada təbiət təsvirləri ilə yanaşı, doğma yurdun qəmgin görkəmi, dağların pərişan halı, doğma yurddan bir müddət ayrı düşən aşığın kədərli halı təsvir edilir. Qoşmanın yaranma səbəbi də həmin kədər ovqatıdır. Rus çarizminin dəstəyi və gizli siyasi proqramı ilə doğma Azərbaycan torpaqlarında yerləşdirilən ermənilər aşığın yaşadığı ərazilərdə qırğınlar törətmiş, xalq, yerli əhali öz yurd-yuvalarını tərk etməyə məcbur olmuşlar. Elindən, obasından, doğma yurdundan ayrı düşən Aşıq Ələsgər yalnız iki ildən sonra ata yurdu Ağkilsəyə geri qayıda bilməmişdir. Yurdumu pərişan, qəmgin görən aşıq bu kədərli təəssüratını “Ölsün Ələsgər tək qulların, dağlar” nidası ilə ifadə edir.

X sinif dərsləri üzrə ikinci “Dağlar” qoşması və Aşıq Ələsgər yaradıcılığının tədrisinə ümumilikdə 3 saat ayrılmışdır. Bunlardan 1 saat “Aşıq Ələsgərin” həyatı, yaradıcılıq yolu”, 1 saat “Dağlar” qoşmasının məzmunu, 1 saat “Dağlar” qoşmasının təhlili üzrə iş ayrılıb [3, s. 11].

MMV-də Aşıq Ələsgərin həyat və yaradıcılığının öyrədilməsi, təqdim edilmiş əsərinin daha yaxşı tədris edilməsi ilə bağlı nümunələr də göstərilib.

X sinifdə şairin yaradıcılığı üzrə 1.1.1, 1.1.5, 1.2.2, 1.2.3, 1.2.4, 2.1.1, 2.1.2, 2.2.1, standartlarının reallaşdırılması təklif edilib.

Deməli, hazırda orta ümumtəhsil məktəblərinin V-XI sinifləri üzrə ədəbiyyat fəninə Aşıq Ələsgərin yaradıcılığına ümumilikdə 6 saat vaxt ayrılıb, aşığın 2 qoşmasının tədrisi nəzərdə tutulmuşdur.

2. Aşıq Ələsgər yaradıcılığı müqayisəli tədrisdə

Aşıq Ələsgərin yaradıcılığı türk-Azərbaycan təfəkkürünün, minillik yazılı və şifahi ədəbiyyatın XIX əsr üçün yeni kontekstdə və məzmununda təzahürüdür. Maraqlı bir faktı qeyd etmək istəyirik. Yəni Aşıq Ələsgərə savadsız, dünyəvi məsələlərdən və elmdən məlumatsız biri kimi yanaşmaq məntiqi və real deyil. Aşıq Ələsgər gənclik çağında sistemli və modern təhsil almayıb, amma xalq düşüncəsini və pedaqogikasını dərindən mənimsəyib. Məsələn, Həmid Araslı yazırdı ki, “..Aşıq Ələsgərin qoşmaları bədii ifadə baxımından çox zəngindir. Bu əsərlərdə bir tərəfdən aşıq şeirinin oynaq, sadə, səmimi ifadə və sözləri, digər tərəfdən isə klassik, Azərbaycan şeirinin bədii təsvir vasitələri işlədilmişdir” [1, s. 12] Klassik şeirin məzmunu və əsas xüsusiyyətlərini mükəmməl bilmədən həmin nümunələri xalq şeirinin ritminə uyğunlaşdırmaq mümkün deyil.

Orta ümumtəhsil məktəblərində ədəbiyyat fəninə yeni yanaşma olaraq dərsləri fənn saatlarına müdaxilə etmədən milli ədəbiyyat nümunələri ilə dünya ədəbiyyatı nümunələrinin müqayisəsi, paralelliyin, integrativliyin təmin edilməsi üzərində qurmaq nəzəriyyəsinə təklif edirik. Bir Azərbaycan sənətkarı ilə başqa bir xalqın ədəbiyyatının tanınmış nümayəndəsinin əsərlərinin müqayisəli şəkildə təhlil etmək, şagirdin məntiqi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürünü daha dəqiq və mükəmməl inkişaf etdirmək üçün böyük metodiki əhəmiyyətə malikdir. Bu cəhətdən Aşıq Ələsgərin yaradıcılığını rus şairi Sergey Yesenin yaradıcılığı ilə müqayisəli şəkildə tədris etmək uyğun olardı. Burada suallar ortaya çıxır: İlk sualımız bu olar? Yesenin müqayisə edilməsi üçün bizim məktəblərdə baza, resurs varmı?

Cavabımız budur ki, Sergey Yesenin XX əsrin ən görkəmli şairlərindən biridir. Yesenin yaradıcılığı haqqında Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında kifayət qədər tədqiqatlar aparılmış və onun əsərləri dilimizə tərcümə edilmişdir. Eyni zamanda Yesenin yaradıcılığı dünya miqyasında maraq kəsb etmiş, dünyanın bir çox dillərinə tərcümə edilmiş, oxucular tərəfindən də maraqla qarşılanmışdır. Hazırda ali təhsil müəssisələrində dünya ədəbiyyatı ixtisasında bakalavr və magistrlərlə Yesenin yaradıcılığı tədris edilir. Odur ki, orta ümumtəhsil məktəblərinə qədər qoyan müəllimlər Yesenin yaradıcılığından xəbərdardırlar, onların baza ali təhsilində Yesenin yaradıcılığı haqqında məlumatlar vardır.

İkinci sualımız ondan ibarətdir ki, niyə məhz Aşıq Ələsgərin yaradıcılığı ilə Yesenin yaradıcılıq nümunələrini müqayisəli tədrisə cəlb etmək lazımdır? Bu suala cavab tapmaq üçün bəzi fakt və məqamlara nəzər salmaq zəruridir. Bunların təhlili və işıqlandırılmasından sonra paralellyin yaradılması ilə bağlı addımlarımız aydınlaşa bilər. Amma vurğulamağı zəruri hesab edirik ki, tədrisdə yazıçıların yaradıcılığının paralellyinin təşkil edilməsi yalnız motiv və xüsusiyyətləri uyğun olan əsərlərlə məhdudlaşmamalıdır. Biz şagird təfəkkürünün inkişaf etdirilməsi və dövlət standartlarının reallaşdırılması baxımından uyğun gələn, münasib hesab edilən əsərlərin müqayisəli tədrisini həyata keçirə bilərik. Qeyd etməliyik ki, Yesenin və Azərbaycan, Yesenin və Aşıq Ələsgər arasında paralellik kifayət qədərdir.

Əvvəla, Yesenin yaradıcılığının formalaşmasında da Aşıq Ələsgərdə olduğu kimi, xalq şeirinin rolu kifayət qədər olub. Elə bəlkə də, məhz ona görədir ki, hər iki sənətkarın yaradıcılığında xalq ruhu ilk baxışdan özünü göstərir. Hər iki sənətkarın həyatı boyu ciddi maddi çətinlikləri olub və bu da yaradıcılıqlarında müəyyən qədər hiss edilib. Hər ikisi kəndli ailəsində doğulub, böyüyüb. Hər iki sənətkarın bəhrələndiyi sənətkarlar da xalq ruhunun daşıyıcıları olmuşlar. Aşıq Ələsgərdə atası Alməmməd kişi, Aşıq Alı, Yesenində isə bu, Aleksandr Blokdur. Yesenin Azərbaycanda bir neçə dəfə olub. Azərbaycan mühiti və həyatı ilə bu və ya digər formada tanışdır. Həm Aşıq Ələsgərin, həm də Yesenin yaradıcılığında doğma torpağa bağlılıq hissi aşılır və tərənnüm olunur.

Xüsusi olaraq vurğulamağı lazım bilir ki, Azərbaycanın 30-a yaxın tərcüməçisi Yesenin 150-yə qədər şeirini dilimizə çeviriblər. Hətta Yesenin elə şeirləri var ki, ayrılıqda 15, 16 tərcüməçi həmin nümunəvi dilimizə çevrilib. Şairin “Əlvida Bakı”, “Hələlik, mənim dostum, hələlik” şeirləri bu sıradadır.

Yesenin əsərlərinin dilimizə əsas tərcüməçiləri Əliağa Kürçaylı, Ramiz Rövşən, Eyvaz Borçalı, Rəfiq Zəka, Anar, Əhməd Cəmil, Nüsrət Kəsəmənli, Tofiq Bayram, Mahir Qarayev, Kamal Abdulla, Fikrət Qoca, Səlim Babullaoglu, Hamlet İsxanlı, Knyaz Aslan, Firuz Mustafa və başqalarıdır.

Ədəbiyyatımızda hətta Yesininə şeir həsr edən yazıçılarımız da olmuşdur. Əli Nazim, Süleyman Rüstəm, Əliağa Kürçaylı, Məmməd Rahim, Nəbi Xəzri, Mahir Qarayev, Rəfiq Zəka, Fikrət Qoca, Eldar Baxış, Oqtay Rza, Ramiz Rövşən və başqaları Yesininə şeir həsr etmiş yazıçılarımızdır.

“Təsadüfi deyil ki, yesenişünaslar bu dövrü onun (Yesenin - A.Ə) yaradıcılığının qızıl dövrü” adlandırır və həmin dövrü Puşkin yaradıcılığının “Boldino payızı” ilə müqayisə edirlər. Onu da qeyd etmək kifayətdir ki, 1924-1925-ci illərdə Yesenin Bakıda olduğu dövrdə Bakı mətbuatında onun 39 əsəri (37 şeir və 2 poema) dərc edilmiş, o cümlədən sevgi poeziyasında xüsusi yeri olan Yesenin sevgi himni sayıla biləcək “İran nəğmələri” silsiləsindən bir sıra şeirlər burada – Bakıda yazılmışdır” [6, s. 10].

Nəriman Həsənzadə Yesenin tədqiqatçılarından olan İsxan İsmayılzadəyə “Yesenin – Puşkindən sonrakı Rusiyadır (Müəllifə məktub)” yazısında bildirirdi ki, qədim romalılar Yunanıstanı əsir edəndə, Afina mədəniyyətinin qarşısında özləri əsir olduqları kimi, rus hərbi məmurları da Qafqazı işğal edəndə Rusiyanın dahi oğulları Lev Tolstoy da, Puşkin də, Lermontov da, Bestujev-Marlinski də Yesininə qədər Qafqazın nəinki

təbiətinə, həm də insanlarına, məişətinə, mənəvi paklığına və mərdliyinə də özləri əsir olmuşlar” [6, s. 15].

Aşıq Ələsgərin də yaradıcılığı ilə müqayisə etdikdə, fikrimizcə, Yesenin aşağıdakı əsərləri müqayisə üçün seçilə bilər. Bunlardan biri Yesenin 1910-cu ildə yazdığı aşağıdakı şeirdir:

*Qış oxuyur – haray salır,
Minbir səslə layla çalır
Qalın meşə göy şamlara.
Hər tərəfdə qəm-kədər
Ağ buludlar dəstələrlə
Uçur uzaq bir diyara.
Çöldə boran çox havalı,
Sərir yerə ipək xalı, -
Qan donduran bir soyuq var
Sərçələr boz yumaq kimi
Yetim qalmış uşaq kimi
Pəncərəyə sığınıblar.
Üşüyürlər körpə quşlar,
Onlar acdır, yorulmuşlar, -
Bir-birinə sığınıb bərk.
Tufan isə dəlisayaq
Pəncərəni döyür taq-taq,
Daha güclü hirslənərək.
Bax, bu qarlı qasırgada,
Pəncərənin qabağında
Yuxulayıb zərif quşlar.
Onlar yuxu görür bu dəm:
Günəş doğub, gülür aləm
Bahar gəlib, gözəl bahar. [9, s. 9]*

Məzmun baxımından uyğun olan başqa bir şeir isə bu ola bilər:

*Pəncərəmin önündə
Ağcaqayın görünür,
Gümüşdəndir elə bil,
Bəyaz qara bürünüb.*

*Salxım budaqlarında
Qar donubdur şaxtadan,
Sallanan saçaqları
Sanki bəyaz bəftadan.*

*Dayanıb ağcaqayın
Sükut içrə uyğulu,
Şəfəq altda yanan qar
Andırır qızıl pulu.*

*Oyanıb tənbel-tənbel
Şəfəq ətrafi öpür;
O, qarlı budaqlara*

Təzədən gümüş səpir.

Təbiət mövzusu da əks olunmuş başqa bir şeiri isə aşağıdakıdır:

*Axşam düşür gölün üstə,
Par-par parıldayır şəbnəm.
Mən durmuşam yolun üstə,
Bir söyüdə söykənmişəm.*

*Düşür ayın gur şöləsi
Evimizin üzərinə.
Haradasa bülbül səsi
Eşidirəm bu dəm yenə.*

*Nə gözəldir, necə xoşdur,
Ətraf isti ocaq kimi.
Ağcaqayın dayanmışdır
Nəhəng bir şam-çıraq kimi.*

*Lap uzaqda - o sahilə
Ətəyində bir meşənin
Toxmağının səsi gəlir
Yuxulu bir gözətçinin.*

Orta məktəb müəllimləri Aşıq Ələsgərin yaradıcılığı ilə Yesenin yaradıcılığını inteqrasiyanı təşkil etmək üçün şairin başqa əsərlərinə də müraciət edə bilərlər.

İnteqrasiyanı qurmaq üçün aşağıdakı dərs modelini təqdim edirik.

Dərs 10-cu siniflərdə Aşıq Ələsgərin həyatı ilə bağlı keçirilən ilk dərsə tətbiq edilə bilər. Burada Aşıq Ələsgər və Yesenin yaradıcılığı, şəxsiyyəti müqayisəli təhlil edilə bilər. Bununla təxmini olaraq eyni tarixi dövrdə və eyni dövlətin tərkibində yaşamış iki sənətkarın yaradıcılıq qayəsi, yaradıcılıqları müqayisə edilərək şagirdlərin məntiqi və tənqidi təfəkkürünü inkişaf etdirmək mümkündür.

Yadda saxlamaq lazımdır ki, əvvəlki dərslərdə şagirdlərə Sergey Yesenin haqqında araşdırma aparmaq tapşırılmalıdır. Şagirdlər evdə müstəqil şəkildə Yesenin həyat və yaradıcılığı haqqında araşdırma aparırlar. Dərslərdə aşağıdakı resurslar, üsul və formalardan istifadə edilərək:

Resurslar. İş vərəqləri, yazı taxtası, dərsliklər, təqdimat vərəqələri;

Tədris üsulları. BİBO, Klaster, Venn diaqramı;

Təlim formaları. Fərdi iş, cütlərlə iş, qruplarla iş.

Dərslərdə müəllim üçün metodiki vəsaitdə nümunə olaraq verilmiş mövcud dövlət standartlarını və təlim nəticələrini saxlamaq mümkündür (Sxem 1).

Sxem 1.

Standartlar	Təlim nəticələri
2.1.1. Müxtəlif mənbələrdən topladığı materiallara əsaslanmaqla təqdimat və çıxışlarında obrazlı ifadələrdən istifadə edir.	• Müxtəlif mənbələrdən topladığı materiallara əsaslanmaqla mövzu, problemlə bağlı təqdimat və çıxışlarında obrazlı ifadələrdən istifadə edir.
2.2.1. Müzakirələrdə mövzuya, problemə, yazıçı mövqeyinə tənqidi münasibətini	• Müzakirələrdə mövzuya, problemə tənqidi münasibətini əsaslandırır, fərqli fikirlərə

əsaslandırır, fərqli fikirlərə dözümlülük nümayiş etdirir.	dözümlülük nümayiş etdirir.
--	-----------------------------

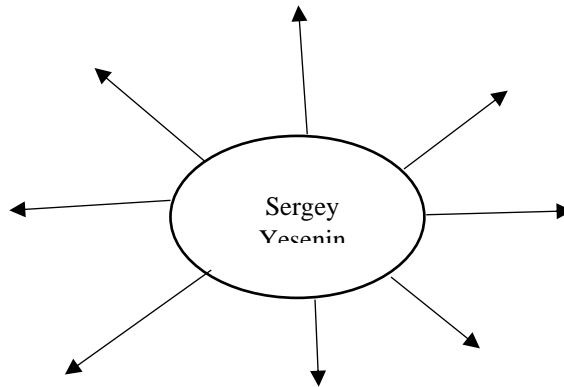
Dərsə başlayarkən şagirdləri tədqiqat aparmağa istiqamətləndirmək məqsədi ilə “Aşıq Ələsgər Azərbaycan üçün buna görə dəyərlidir...” fikri üzrə düşünmək tapşırığı verilir. Şagirdlər fərdi şəkildə bu suala cavab axtararkən müəllim yazı taxtasında BİBÖ cədvəli çəkir (Sxem 2).

Sxem 2. BİBÖ cədvəli

Bilirəm	İstəyirəm bilim	Öyrəndim
1.	1.	1.
2.	2.	2.
3.	3.	3.
4.	4.	4.
5.	5.	5.
6.	6.	6.

Sonra müəllim şagirdlərin hər birindən fərdi şəkildə fikirlərini soruşur və Bilirəm cədvəlini şagird sayına uyğun olaraq cavablarla doldurur. Daha sonra İstəyirəm bilim sütunu şagirdlərin cavablarına uyğun olaraq doldurulur. Sonra evdə verilən tapşırıqə uyğun Sergey Yesenin haqqında məlumatları toplayaraq ümumiləşdirmək üçün cütlər şəklində aşağıdakı klaster əks olunmuş iş vərəqlərini şagirdlərə parlayır (Sxem 3).

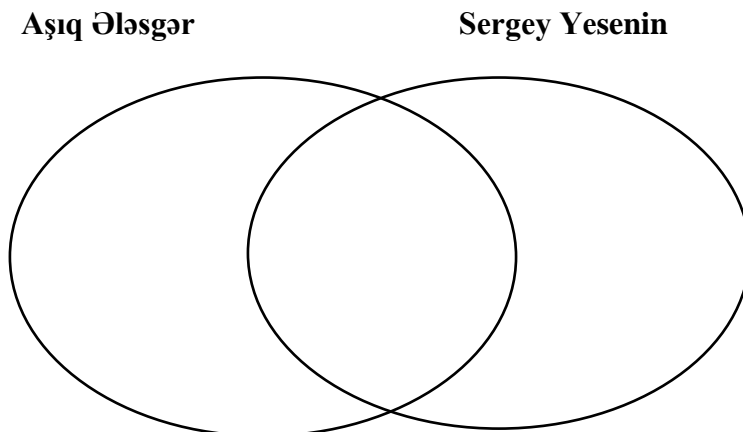
Sxem 3.

Şagirdlər klasteri doldururlar. Bu zaman şagirdlərə 3 dəqiqə vaxt vermək kifayətdir. Hər cütdən biri təqdimatını edir. Əyləşmiş şagirdlərə təqdimatlar bitdikdən sonra ümumi 5 dəqiqə ərzində təqdimatı edən şagirdə sual vermək tapşırılır.

Bu tapşırıqdan sonra şagirdlər qruplara bölünür və onlara üzərində Aşıq Ələsgər və Sergey Yesenin müqayisəsi aparılacaq Venn diaqramı təqdim edilir (Sxem 4). Tapşırığın həlli üçün 5 dəqiqə vaxt verilir. Bu zaman müəllim qrupun üzvü olan hər bir şagirdin müzakirələrdə və diaqramın doldurulmasında fəal iştirak etməsini təmin etməsinə çalışmalıdır. Venn diaqramı üzrə işin təşkili şagirdlərin iki böyük sənətkarın yaradıcılığının, həyatının əsas xüsusiyyətlərinin və məqamlarının oxşar və fərqlin cəhətlərini, bir-birindən hansı xüsusiyyətlərinə görə fərqlənməsini ortaya çıxarmaq məqsədi daşıyır. Apardığımız eksperimentlərdə də müşahidə etmişik ki, şagirdlərin müqayisə etmək, təhlil etmək, oxşar və fərqli cəhətlərin üzə çıxarmaq məqsədi üçün bu tipli diaqramların rolu əvəzsizdir.

Sxem 4.

Qrupların hər birində bir nəfər qalxaraq təqdimat edə bilər. Təqdimat bitdikdən sonra digər qrup nümayəndələri bir-birinə təqdimatla bağlı suallar verə bilərlər. Müəllim diqqət etməlidir ki, şagirdlər sənətkarların müqayisəsi zamanı diaqramın qrafalarına uyğun məlumatları düzgün daxil etsinlər.

Dərsin sonunda müəllim yazı taxtasında verilmiş BİBÖ cədvəlinin Öyrəndim sütununun fərdi şəkildə şagirdlərdən soruşmaqla doldurulmalıdır. Müəllim dərsin sonunda aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına uyğun olaraq formativ qiymətləndirmə aparmalıdır.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Müxtəlif mənbələrdən topladığı materiallara əsaslanmaqla mövzu, problemlə bağlı təqdimat və çıxışlarında obrazlı ifadələrdən istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materiallara əsaslanmaqla mövzu, problemlə bağlı təqdimat və çıxışlarında suallar və müəllimin köməyi ilə obrazlı ifadələrdən istifadə edir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materiallara əsaslanmaqla mövzu, problemlə bağlı təqdimat və çıxışlarında, əsasən, obrazlı ifadələrdən istifadə edir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materiallara əsaslanmaqla mövzu, problemlə bağlı təqdimat və çıxışlarında obrazlı ifadələrdən istifadə edir.
Müzakirələrdə mövzuya, problemə tənqidi münasibətini əsaslandırmaqda, fərqli fikirlərə dözümlülük nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirələrdə mövzuya, problemə tənqidi münasibətini suallar və müəllimin köməyi ilə əsaslandırır, fərqli fikirlərə qismən dözümlülük nümayiş etdirir.	Müzakirələrdə mövzuya, problemə tənqidi münasibətini əsaslandırır, fərqli fikirlərə, əsasən, dözümlülük nümayiş etdirir.	Müzakirələrdə mövzuya, problemə tənqidi münasibətini əsaslandırır, fərqli fikirlərə dözümlülük nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetiriləcəyini şagirdlərə xatırladır.

Nəticə

Azərbaycan ədəbiyyatı bazasında dünya ədəbiyyatı nümunələrinin tədris edilməsi şagirdlərin tərbiyəsinin inkişaf etdirilməsi üçün əsas vasitələrdən biridir. Şagirdlərin doğma ədəbiyyatı daha yaxşı mənimsəməsi, milli nümunələrlə dünya ədəbiyyatı nümunələrini müqayisə etməsi onların təhlil etmə, müqayisə etmə bacarıqlarını inkişaf etdirir. Eyni zamanda müqayisəli tədris milli ədəbiyyatımızı daha mükəmməl mənimsəməni və

qiymətləndirməni təmin edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Araslı H. Azərbaycan aşığı şeirindən seçmələr. Ön söz. 2 cildə. I c., Bakı: Şərq-Qərb, 2005, 376 s.
2. Aşığı Ələsgər. Dağlar; Bizim dağlar // Yeni kənd. 1927. №3, s. 61-65.
3. Ədəbiyyat-10. Ümumtəhsil məktəblərinin 10-cu sinifləri üçün dərslik. Bakı: Bakı nəşr, 2018, 208 s.
4. Ədəbiyyat-8. Müəllim üçün metodik vəsait, Bakı: Bakı nəşr, 2019; 200 s.
5. Ədəbiyyat-8. Ümumtəhsil məktəblərinin 8-ci sinfi üçün dərslik Bakı: Bakı nəşr, 2019, 208 s.
6. İsmayilzadə İ. Şeir gülüstanının təkrarolunmaz çiçəyi - Serqey Yesenin. Bakı: Xəzər Universiteti, 2010, 365 s.
7. "Kavkaz" qəzeti, 1852, № 1-2.
8. Şəmsilcədid. El şairləri // Dan yıldızı jurnalı, 1926. № 4, s. 28-30.
9. Yesenin S. Seçilmiş əsərləri. Bakı: Avrasiya press, 2006, 168 s.

Резюме

Ариф Асадов

Вопросы сравнительного преподавания творчества Ашуг Алескера в средней школе с мировой литературой

В статье автор освещает вопросы обучения творчеству Ашыга Алескера в общеобразовательных школах. В соответствии с содержанием и целью статьи также анализируется история изучения и сбора наследия ашугов в Азербайджане. Изучение творчества Ашига Алескера и собрание его наследия, к сожалению, относятся к более позднему периоду. Вероятно, это привело к тому, что работы художника не были собраны должным образом, а некоторые важные моменты не были полностью переданы будущим поколениям. Отрадно, что позже в сборе этих проб активное участие приняли сын и родственники ашуга. В то же время работа Ашига Алескера имеет серьезное воспитательное значение благодаря богатому содержанию и дидактическим качествам. С этой точки зрения в статье подчеркивается, что начиная с середины XX века творчество Аласгара стало появляться в учебниках. В настоящее время два примера творчества Ашига Алескера преподаются в современных учебниках в V-XI классах. На самом деле это нельзя считать удовлетворительным с точки зрения обучения студентов творчеству ашугов и передачи их основных идей. Авторы учебников должны учитывать это при составлении новых учебников. Подрастающее поколение должно хорошо извлекать пользу из глубоких трудов Ашига и воспитываться в этом контексте. Автор также обращает внимание на вопросы сравнения творчества Ашига Алескера с мировой литературой, особенно с творчеством русского поэта Сергея Есенина. Автор отмечает, что примерные и экспериментальные занятия доказывают, что интегративное преподавание произведений Ашыга Алескера с произведениями мировой литературы важно для формирования эстетического вкуса учащихся, развития логического, критического и творческого мышления, а также реализации государственных стандартов. Это приведет к более точной оценке студентами национальной литературы и параллельно к более быстрому формированию у них планетарного мышления. В связи с этим творчество Ашига Алескера всегда должно быть одним из основных источников своей богатой содержательной и глубокой духовной ценностью.

Ключевые слова: Ашуг Алескер, Сергей Есенин, творчество ашугов, русская литература, сравнительное образование

Summary

Arif Asadov

***Issues of Comparative Teaching of Ashig Alasgar Creativity
in Secondary Schools With World Literature***

In the article, the author highlights the issues of teaching Ashig Alasgar's creativity in secondary schools. In accordance with the content and purpose of the article, the history of research and collection of the heritage of the ashug in Azerbaijan is also analyzed. The study of Ashig Alasgar's work and the collection of his legacy, unfortunately, belong to later periods. This has probably led to the fact that the artist's work has not been collected to a certain extent, and certain necessary points have not been fully passed on to future generations. It is gratifying that the son and relatives of the ashug later took an active part in collecting these samples. At the same time, Ashig Alasgar's work has a serious educational value due to its rich content and didactic qualities. From this point of view, the article emphasizes that starting from the middle of the XX century, Alasgar's creativity began to appear in textbooks. At present, two examples of Ashig Alasgar's creativity are taught in modern textbooks in grades V-XI. In fact, this cannot be considered satisfactory in terms of teaching the ashug's creativity to the students and conveying their main ideas. Textbook authors must take this into account when compiling new textbooks. The growing generation should benefit from Ashig's profound works in a good way and be brought up in that context. The author also draws attention to the issues of comparing Ashig Alasgar's work with world literature, especially with the work of Russian poet Sergei Yesenin. The author notes that the exemplary and experimental lessons prove that the integrative teaching of Ashig Alasgar's works with the works of world literature is important for the formation of students' aesthetic taste, development of logical, critical and creative thinking, as well as the implementation of state standards. This will lead to more accurate assessment of national literature by students, and in parallel to the faster formation of planetary thinking in them. In this regard, Ashig Alasgar's work should always be one of the main sources for its rich content and deep spiritual value.

Keywords: *Ashug Alasgar, Sergey Yesenin, ashug creativity, Russian literature, comparative education*

Redaksiya heyətinin üzvü p.e.d., prof. Hüseynzadə Rəfət Lətif oğlunun rəyi əsasında çapa məsləhət görülmüşdür.